

ЦІННОСТІ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ Й УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ЩО Є ПРИЙНЯТНИМ ДЛЯ МЕНЕ ТА МОГО СЕРЕДОВИЩА

Інна ОСИПЕНКО

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Народ, який вчиться, має стати народом, який діє.

(В.Віндельбанд)

Цінності...

Різні є цінності, й визначені вони різними обставинами. Так, для карфагенян великою цінністю було принесення в жертву Молоху власних дітей. Для людей Біблії такі речі були ненависні. Для атеїстів Нового часу ненависні вже ідеї християнства, яке закликає розуміти тимчасовість земного існування і жити по правді. Для фашистів та комуністів світ був поділений на «правильних» (арійці, «радянський народ» тощо) і «неправильних» (буржуазія, євреї і т. д.) Для радикальних ісламістів головне – знищити те, що віками створювала світова культура й примусити усіх жити за середньовічними нормами шаріату. Є «професійні» українці, росіяни, румуни або євреї, які бачать сенс життя в боротьбі за якомога більші вигоди для свого племені. Постмодерністська думка взагалі проголошує, що усі цінності рівноправні і настала ера «постправди» – язичник, що вбиває на угоду своїм диким фантазіям власну дитину, заслуговує на ту ж само повагу, як і ті, що сповідають максиму «Не вбивай».

Що ж до наших та європейських цінностей... Як мені здається, така постановка питання багато в чому є відгомонам московської ідеї «наших» і «чужинців». Україна, яку російські шовіністи так вперто намагаються тримати в своїх лабетах, споконвічно й була Європою, й навіть століття колоніального пригноблення цього не винищили. Правда, Західна Україна постійно перебувала в лоні західного світу, й колоніальний статус, чесно кажучи, був радше школою, ніж ярмом. Східним українцям випала гірша доля: їх підібгала цілком азійська, ординська система, що ненавиділа усе західне. Комуністична експансія в Європу, як і нинішні авантюри Путіна, спрямовані не на співробітництво і взаємоповагу, а на знищення основ європейської культури. Та Путін став справжнім батьком української нації: ніхто й ніколи не зробив більше для того, щоби основна маса українців з огидою відсахнулася від ідеї «русского мира» й згадала про свою споконвічну належність до Європи.

Європа, перебуваючи в авангарді світового розвитку, віками формувала цінності, які є привабливими і для тих країн, що не входять у її політичний, економічний і культурний простір. В Україні ж, починаючи від здобуття нашою країною незалежності, часто лунають гучні заяви про бажання долучитися до передової європейської скарбниці цінностей.

Аналізуючи причини, перебіг та сутність революційних перетворень в Україні, що почалися з Євромайдану у листопаді 2013 р., чимало дослідників зазначають, що, водночас, і основою, і метою, і поясненням цих подій з боку учасників було прагнення ціннісних змін. Саме європейські цінності часто називалися як певний орієнтир та метаустремлінь значної частини українського суспільства.

Водночас виникають логічні запитання: що ми можемо запропонувати Європі та світу вцілому? Яким є комплекс європейських цінностей, традицій та норм, які ми прагнемо впровадити? Адже віки російського панування над основною частиною України даремно не минулися: аморалізм, корупція й невміння налагодити суспільно-економічний лад тягнуть нас назад, в Азію.

Цінності є ядром культури кожного народу, нації, суспільства. Г. Хофштеде, сучасний дослідник цінностей, переконаний, що цінності знаходяться на найглибшому рівні серед важелів прийняття рішень, оскільки саме вони визначають ідеологічні переконання індивідів та мотивацію їх вчинків. Оскільки цінності – це продукт соціального досвіду в конкретній культурі, вони відрізняються у різних суспільствах. Зі зміною суспільних відносин відбувається й переоцінка цінностей: багато з того, що вважалось абсолютним і

беззаперечним, знецінюється і, навпаки, нові паростки суспільного буття породжують нові цінності.

Європейські цінності частково були закріплені Декларацією європейської ідентичності 1973 року в Копенгагені. Ідентичність Європи, згідно з цим документом, базувалась на спільній спадщині, в основу якої покладено такі цінності, як: ідентичне ставлення до життя, яке ґрунтується на думці про створення суспільства відповідно до потреб людей; принципи результативної демократії; рівність перед законом; соціальна справедливість і повага до людських прав.

Втім, цінності не завжди перетворюються у норми права. Це стосується насамперед моральних цінностей, які залишаються в європейському суспільстві потужним регулятором поведінки та взаємовідносин людей. Коли ж правові норми перетворюються на цінності, це означає, що людина вчиняє не за примусом, а за внутрішнім обов'язком. Цінності ж вільно обираються індивідами як життєві кредо, й не потребують примусу з боку держави. Наприклад, коли я беру кредит у банку, то заключаю договір, за яким зобов'язуюсь сплачувати гроші у певні терміни, і порушення цього договору загрожує мені санкціями. Але коли я вчасно віддаю борг своїм друзям, то я вчиняю так не зі страху перед покаранням, а як моральна людина. Цінності існують як внутрішній обов'язок вчиняти чесно, справедливо, достойно.

Серед основних цінностей, на яких базується діяльність Європейського союзу, виділяють права людини – політичні, економічні, соціальні, культурні та інші можливості, надані людині, без яких вона не може повноцінно існувати як людська істота. Базові ціннісні основи ЄС знайшли своє відображення у документі «Хартія основних прав Європейського Союзу». Це – гідність, свобода, рівність, солідарність, громадянство, правосуддя.

Пересічна думка вважає, що прийняття європейських цінностей необхідно Україні для того, щоби зробити життя її громадян більш заможним і комфортним, але потрібно пам'ятати, що це можливо лише за умови, якщо ми визнаємо зв'язок між євростандартами, що осмислюються як цінності, і кінцевим результатом – забезпеченням матеріальних та культурних потреб населення. Реалізація таких перетворень вимагає спільних зусиль українських політиків, керівників держави та самого суспільства. Зазначимо, що демократизація політичних процесів в Україні в ціннісному аспекті передбачає імплементацію в суспільну свідомість основних цінностей демократії шляхом формування та реалізації національної програми нової ціннісної системи суспільного світогляду та демократичної політичної культури як базисних засад національної ідеї України.

Таким чином, європейські цінності – не абстракції, але вони мають цілком конкретний вираз у вигляді базових фундаментальних прав, свобод тощо. Європейців єднає історично сформований світогляд, що складається з традицій розвитку демократії як найкращого з режимів, які Європа переживала. Досвід розбудови громадянського суспільства і набуття ним ефективності єднає європейців у впевненості в можливості вирішувати і налагоджувати власне життя. Досвід відмови від колоніальної системи (де-юре) і від світової гегемонії (де-факто) сформував у європейців толерантність по відношенню до інших культур, інших народів, інших ідентичностей. Європейський Союз як результат інституціоналізації всіх полів (політичного, економічного, соціального, культурного) не став би успішним проектом, якщо б не мав такого підґрунтя. Але варто пам'ятати, що створення ЄС відбувалося під прапором перш за все економічної інтеграції, а не соціально-культурної чи політичної.

І поки українець не усвідомить це як власну справу, поки не покине, мов варвар, покладати свої надії на «вождів», нас у Європі будуть лише терпіти, а не поважати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи. Київ: ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2013. 42 с.
2. Хартія основних прав Європейського Союзу [Електронний ресурс]. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_524